

Türkiye'nin Uluslararası Kalkınmışlık Ligi'ndeki Durumu

Gündem eksikliği çekilmeyen, bilakis siyasi, ekonomik ve hukuki dinamiklerin değişim sıklığına ve süratine yetişmekte zorlandığımız bir ülkede yaşıyoruz. Sadece yerleşiklerin değil, yabancıların da hangi değişkene ne kadar önem vermesi gerektiğinde kararsız kaldıkları, olağanüstü heyecan verici, ancak kimi zaman hayal kırıklıklarıyla dolu olan, pek çok zaman “diğerleri”nin mutsuzluklarından ve başarısızlıklarından keyif duyulan bir coğrafyada doğruları arıyoruz. Siyasi parametrelerin rasyoneli sıklıkla gölgede bıraktığı, vasatın prim yaptığı, liyakatin -özellikle kamuda- mumla aranır olduğu, söz sanatının gerçeği bertaraf ettiği ve abartılı şekilde prim yaptığı bir garip coğrafya...

Bu karmaşık yapının yalın bir fotoğrafa dönüştürülmesi kolay değil. Ancak bir ölçüde mümkün. Gözbebeğimiz Cumhuriyet'in nereden gelip nereye gittiğini anlayabilmenin, içerinin dışarıdan nasıl görüldüğünü fark edebilmenin en kestirme yolu sadeleştirilmiş puan tablolarına, yani uluslararası verilere bakmak. Ancak bu şekilde öznel değerlendirmelerin ve siyasi münakaşaların bertaraf edildiği bir platformda buluşmak, pek yapmadığımız üzere ortak veri setleri üzerinden görüş çarpıştırmak mümkün olacak.

Türkiye, bir dönem Kemal Derviş'in de başkanlık yaptığı Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan ve en son 2009 yılında açıklanan İnsani Kalkınmışlık Raporu'na göre 182 ülke içinde 79. sırada yer almış ve Uruguay, Libya, Umman, Suudi Arabistan, Trinidad-Tobago, Arnavutluk gibi ülkelerin gerisinde kalmıştır. Kişi başına zenginlik seviyesi ile insani kalkınmışlık seviyesi karşılaştırıldığında Türkiye'nin kalkınmışlık açısından zenginlik sırasının 16 basamak gerisinde olduğu görülmektedir. Yalnız başına bu veri bile bir ülkenin zenginleşmesiyle kalkınmasının ve o ülkenin niteliğinin

yükselmesinin daima birbirine paralel olmayabileceğini göstermektedir. Zenginleşme ile fert niteliğinin yükselmesinin birbirini bire bir desteklemediği durumlar için çarpıcı örneklerden bir tanesi Uruguay ve Küba ile olan karşılaştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Satın Alma Gücü Paritesi (PPP) ile kişi başına zenginliği 2007 yılında \$12.955 olan Türkiye'nin, aynı zenginliği \$11.216 olan Uruguay'dan insani kalkınmışlık düzeyine göre 29, \$6.876 olan Küba'dan 28, \$10.842 olan Kosta Rika'dan ise 25 sıra aşağıda olması düşündürücüdür.

Ülkemizde 2000-2007 yılları arasında nüfusun %9'u günde iki doların altında gelikle yaşamını sürdürmüştür. Belirtmeliyiz ki, bu yaklaşık her 11 kişiden bir kişiye karşılık gelmekle birlikte %19'ların söz konusu olduğu bir önceki döneme oranla yarıya yakın düzeyde bir iyileşmeyi ortaya koymaktadır (dönemlerin eşit olmayan zaman aralıklarıyla ölçülebildiği göz önüne alınmalıdır).

Bir insan sisteminin en kritik karar noktasının bir sonraki kuşağın bugünden nasıl yetiştirildiği olduğunun söylenmesi abartılı olmayacaktır. Buradan hareketle, gelecek kuşağın yurttaşlarının temel eğitim çağının büyük önem taşıdığı aşikârdır. İlköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar baz alındığında 2003-2006 yılları arasında ülkemizin verisi \$1.509 iken bu harcama Yunanistan'da \$3.562, Slovenya'da \$5.206, Macaristan'da \$4.479 seviyesindedir. İnsani kalkınmışlık düzeyi en yüksek olan ülkeler bu kıyaslamaya dahil edildiğinde sonuçlar daha da çarpıcı hale gelmektedir. Sözelimi, bu harcamalar Norveç'te \$7.072, İsveç'te \$8.415, Avusturya'da \$7.596 olarak gerçekleşmiştir. (Belirtmek gerekir ki - başta nitelik yönlü noksanlıklara rağmen- atılan cesur adımlar sayesinde özellikle son yıllarda sağlık sektöründe büyük bir aşama kaydedilmiştir. Kamu harcamalarından sağlığa ayrılan pay 2006 yılında %16,5 düzeyinde olup, bu veri Hollanda'da %16,4, İsveç'te %13,4, Finlandiya'da %12,1, Belçika'da %13,9, İtalya'da %14,2 olarak gerçekleşmiştir. İktidar

partisinin düşük gelir gruplarının bulunduğu bölgelerden genellikle güçlenerek çıkmasının -diğer birtakım sebepler saklı kalmak koşuluyla- gerekçelerinden bir tanesi sağlık hizmetlerinin daha erişilebilir olmasıdır.)

Eğitimdeki bu vasat tablo okuryazarlık oranlarında da kendisini göstermektedir. Onbeş yaş ve üstü nüfusun okuryazarlık oranı ülkemizde %88,7 olarak ölçülürken insani kalkınmışlık seviyesine göre üstümüzde yer alan 78 ülkenin yalnızca dört tanesinde (Libya, Umman, Suudi Arabistan ve Dominika) bu oranın altında okuryazarlık oranına rastlanmaktadır. Ancak altımızda yer alan 29 ülkede bu oran daha yüksektir. Tam 59 basamak altımızda yer alan Myanmar'da bu oranın %89,9 olması dikkat çekicidir.

Türkiye için doğum sırasında 60 yaşa ulaşamama olasılığı 2005-2010 yılları arasında %14,9 ile OECD ülkeleri içinde Macaristan'dan sonraki en yüksek oran olarak ölçülmüştür. Cinsiyete dayalı kalkınma endeksinde 70. sırada yer alan Türkiye'de 2007 yılında satın alma gücü paritesine göre fert başına gelir erkeklerde \$20.441, kadınlarda ise \$5.352 olarak ortaya çıkmakta; bu ayrışma tablolarında yer alan ülkeler arasındaki en belirgin örneklerden birisini teşkil etmektedir. Bu gelirlerin birbirine oranınının 0,26 olduğu Türkiye, **en düşük insani kalkınmışlık seviyesinde bulunan ülkeler grubundaki 24 ülkenin yalnızca bir tanesini (0,24 ile Afganistan) geride bırakabilmiştir.**

Kadınların ülke parlamentosundaki oranı ülkemizde %9 olarak gerçekleşirken, üzerimizde yer alan ülkelerin -Kuveyt, Katar, Libya, Suudi Arabistan, Saint Kitts ve Nevis dışında- tamamında bu oran daha yüksek ölçülmüştür. Benzer şekilde altımızda yer alan ve aralarında Tunus, Gabon, Endonezya, Pakistan, Angola, Nepal, Tanzanya, Uganda, Ruanda'nın da bulunduğu çok sayıda ülkede yine daha yüksek oranlara rastlanmaktadır.

Şüphesiz bugünün Türkiye'sini ve dinamiklerini yalnızca bu verilerle anlamak, kalkınma çabasında geride bırakılan büyük aşamanın derinliğini birkaç sayı ile kavrayabilmek mümkün değil. Ancak sıralanan veriler eğitimden sağlığa, gelir dağılımından kadınların toplum içindeki rolüne uzanan yelpazede Türkiye'nin uluslararası ligdeki konumunun anlaşılmasına bir ölçüde ışık tutuyor.

Öte yandan yüzüncü yaşına doğru yol alan Cumhuriyet'in bugünkü kuşağa bıraktığı muazzam insani, sosyal ve fiziksel mirası inkâr etmek de mümkün değil. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927'de yaklaşık 13.648.000 kişinin yaşadığı ülkemizde genel nüfusun yaklaşık %48'ini çiftçiler, %4'ünü sanatkârlar ve %3'ünü de tüccarlar teşkil ediyordu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarımın ekonomideki yerinin bu denli büyük olması dönemin koşulları göz önüne alındığında kolaylıkla anlaşılabilir. Bugün ise Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık %85'ini sanayi grubu mallar oluşturuyor. Dahası, Türkiye aralarında Ceuta ve Mellilla, Lesotto, Mayotte, Tuvalu, Sao Tome ve Principe, Pitcairn gibi haritada yerini bulmakta zorlanacağımız 200'den fazla ülkeye ihracat yapıyor.

Cumhuriyet'in ilk kuruluşunda kişi başına milli gelir yalnızca 45 dolar iken (takip eden 16 yılda ikiye katlandığını da hatırlamak gerekiyor) 2007 yılında satın alma gücü paritesi ile ulaşılan 12.955 dolardan bahsediyoruz. Aynı dönemde GSMH'da tarımın payının %40, inşaat sektörü dahil edildiğinde toplam sanayinin payının %16, ülkedeki doktor sayısının 1.000-1.100, doğuşta ortalama yaşam süresinin 35 yıl ve okuma-yazma bilenlerin oranının %10'lar düzeyinde olduğunu göz önünde bulundurmamak gerekiyor. Üniversiteden mezun olan kişi sayısının 1923-1924 öğretim yılında 321 kişi olduğu düşünüldüğünde kat edilen aşama çok daha iyi anlaşılıyor. Yaklaşık 85 yıl sonra, 2007-2008 öğretim yılında, yükseköğretimden mezun olan kişilerin sayısı 410 bine ulaştı.

1923-1924 öğretim yılında 5.053 okul, 12.130 öğretmen ve 355.634 öğrenci (yalnızca %4'ü ortaokul ve lisede olmak üzere) ile öyküsü başlayan Cumhuriyet, 2009-2010 öğretim yılında 37.277 okul, 692.539 öğretmen ve 15.156.782 öğrenciye ulaşan bir eğitim ordusuna sahip idi. Aynı şekilde 9 fakülte, 307 öğretim elemanı ve 2.914 öğrenciden oluşan yükseköğretimdeki büyüklük 2008-2009'da 1.495 fakülte, 100.504 öğretim elemanı ve 2.757.828 öğrenciye ulaştı.

1923'te ülkemizde 86 yataklı tedavi kurumu, 6.437 hasta yatağı, 554 hekim (19.860 kişiye bir hekim düşüyordu), 69 eczacı, 4 hemşire, 560 sağlık memuru, 136 ebe hizmet verirken 2008 yılı itibarıyla Türkiye 1.350 hastaneye, 188.065 hasta yatağına, 113.151 hekime (876 kişiye bir hekim düşüyor), 24.778 eczacıya, 99.910 hemşireye, 83.993 sağlık memuruna, 47.673 ebeye ulaştı. Cumhuriyet'in ilk yılında tüm Türkiye'de sadece 554 hekim varken, bugün pek çok devlet ve üniversite hastanesinde bu sayının üstünde hekim görev yapıyor.

Sonuç olarak, nesnel kriterlerle ölçülen ve tüm ülkeler için geçerli olan koşullarla tanımlanmaya çalışılan kalkınma çabalarında Türkiye'nin anlamlı ilerlemeler kaydettiği, ancak diğer ülkelerin de aynı motivasyon ile yola devam ettiği görülecektir. Cumhuriyet'in 100. yılına dünyadaki ilk 10 ekonomi arasında girmek isteyen Türkiye için kalkınmışlık liginde çok çarpıcı verilere ve buna cevap verebilecek istatistiklere rastlayamıyoruz. İddia böylesine büyük olunca geride bırakılan aşamalar da, gelinen nokta da yetersiz kalıyor. Türkiye'nin bugün daha fazla politize olmaya değil, uluslararası oyunda kendisine biçmeye çalıştığı role uygun düşecek bir kolektif çaba içinde olmaya ihtiyacı var. Aksi halde, özellikle son dönemde gözlemlenebileceği üzere sözü dinlenen bir bölgesel aktör, hatta uluslararası camianın saygın bir oyuncusu olabilme iddiası hoş bir gündüz rüyasından ileriye gidemeyecek.

Kaynaklar

- Milli Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim. Ankara. 2009-2010.
- Sağlık Bakanlığı. Sağlık İstatistikleri Yıllığı. Ankara. 2008.
- United Nations Development Programme (UNDP). Human Development Report 2009. Palgrave Macmillan. 2009.